

KÜMMET AASTAT SÕDA TERRORISMI VASTU: IRAAGI- JA AFGANISTANI- DISKURSUDEST 2011. AASTASSE

Karen Kuldnokk

1. Sissejuhatus

Siinse artikli autor on doktoriväitekirjas¹ uurinud Iraagi-missiooni kajastamist Eesti meedias. Artiklis võrreldakse militaarse retoorika kasutust Iraagi-diskursuses (aastatel 2003–2008), Afganistani-diskursuses (aastatel 2006–2010) ja 2011. aastal, mil möödub kümme aastat Ameerika Ühendriike tabanud terrorirünnakust ning Ameerika Ühendriikide tungimisest Afganistani. Artikli eesmärk on võrrelda seda, milliseid argumente oma seisukohtade väljendamiseks kasutatakse ning selgitada välja, kas retoorika Iraagi- ja Afganistani-diskursuses erineb ning kas ja kuidas on militaarse retoorika kasutus kümne aasta jooksul muutunud. Seejuures pööratakse tähelepanu teksti tähistusfunktsioonile ehk sellele, kuidas tekstivahenditega maailmapilti kujundatakse, samuti teksti suhtlusfunktsioonile ehk sellele, kuidas teksti kaudu mõjutatakse ja suhtumist väljendatakse².

Iraagi-diskursuse kohta on tehtud kokkuvõtte artikli autori doktoritöö põhjal, kust on toodud ka illustreerivaid näiteid. Afganistani-diskursuses on uurimisobjektiks 26 teksti: 18 ajalehe Postimees ja 8 ajalehe Eesti Päevaleht võrguväljaandes ilmunud artiklit. Üks tekstinäide pärineb ka ajalehest Maaleht. Kuna ajalehes Postimees kajastati Afganistani-teemat

¹ **Kuldnokk, K.** 2011. Militaarne retoorika. Argumentatsioon ja keeleline mõjutamine Eesti kaitsepoliitilises diskursuses. Dissertationses Philologiae Estonicae Universitatis Tartuensis. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus. [*Kuldnokk 2011*]

² Tekstianalüüsis lähtutakse Halliday metafunktsioonide teooriast, mille järgi on keelel kolm põhilist metafunktsiooni: ideatsiooniline ehk tähistusfunktsioon (keel representeerib maailma), interpersonaalne ehk suhtlusfunktsioon (keel loob ja kinnistab identiteete ja suhteid) ja tekstifunktsioon (keel kujundab sõnumeid). Tekstianalüüsi eesmärk on selgitada, kuidas nende kolme metatasandi keeleliste valikutega kujundatakse teksti tähendust.

Vt **Halliday, M. A. K.** 2004. *An Introduction to Functional Grammar*. London: Hodder Arnold, pp. 29–30.

põhjalikumalt³, siis on valimis ka rohkem Postimehes ilmunud artikleid. Afganistani-diskursuse artiklivalimis olnud 26 teksti seas on 14 uudist, 6 arvamusteksti, 3 juhtkirja ja 3 olemuslugu.

Artikli peatükkide ülesehitus on erinev. Teises peatükis on tehtud kokkuvõtte Iraagi-diskursuses enim esinenud argumentidest argumentiliikide kaupa. Afganistani-diskursust vaadeldakse aga uuritud ajalehtede võrguväljaannetes tõstatunud diskussiooni taustal, kus oluliseks saavad ka argumentide esitajad. Seetõttu on kolmanda ja neljanda peatüki analüüs põhjalikum ja keskendub erinevatele teemadele sedaviisi, nagu need jõudsid meedia huviorbiiti.

Artiklis kasutatavaks uurimismeetodiks on kriitiline tekstianalüüs, mille üks tuntumaid arendajaid on olnud Norman Fairclough⁴ ja mille kohaselt on tekstidesse kodeeritud ideoloogia, mistõttu on tekstide kaudu võimalik uurida võimuvahetekordi. Kriitilise tekstianalüüsi lähtekohaks on idee, et sotsiaalne kontekst mõjutab keelekasutust ning keelekasutus omakorda kujundab ja loob sotsiaalset tegelikust⁵. Fairclough' järgi⁶ koosneb kriitiline diskursuseanalüüs⁷ kolmest etapist: kirjeldamine, tõlgendamine ja seletamine. Kirjeldamise etapis pööratakse tähelepanu teksti lingvistilistele tunnustele: näidatakse, millised valikud tekstis on tehtud. Teises etapis tõlgendatakse, milliseid tähendusi tehtud valikud tekstis loovad ja kuidas need kujundavad kaasteksti. Kolmanda etapi eesmärk on seletada, miks just selliseid valikuid on tehtud ja selliseid tähendusi konstrueeritud. Sedasama analüüsiskeemi on kasutatud ka siinses artiklis.

Keelekasutus on alati valik paljudest võimalustest. Iga keeleline valik on seotud teksti looja vaatepunktiga ning tekst annab edasi ka tekstilooja

³ 2009. aasta alguses loodi ajalehe Postimees erirubriik „Sõda Afganistanis”.

⁴ Diskursuseanalüüsi põhiseisukohad on Fairclough esitanud raamatus “Language and Power” (1989) ja põhjalikuma diskursuseanalüüsi teooria raamatus “Discourse and Social Change” (1992).

⁵ **Kasik, R.** 2008. Meediatekstide analüüs: eesmärgid ja meetodika. – Toim R. Kasik. Tekstid ja taustad V. Meediatekstide keelekasutus ja selle sotsiokultuurilised taustad. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, lk 12. [*Kasik 2008*]

⁶ **Fairclough, N.** 1989. Language and Power. London: Longman, p. 109.

Vt ka **Blommaert, J.** 2005. Discourse. A Critical Introduction. Cambridge: Cambridge University Press, p. 30.

⁷ Fairclough kasutab terminit *kriitiline diskursuseanalüüs (critical discourse analysis)*, mille puhul on keskpunktis, mis tähendusi ja miks keelekasutusega luuakse. Seevastu lingvistiline analüüs keskendub rohkem tekstile endale: kuidas mingis tekstis keelevahenditega tähendusi konstrueeritakse. Vt selle kohta nt **Kasik, R.** 2002. Tekstil on mitu palet. – Toim R. Kasik. Tekstid ja taustad. Artikleid tekstianalüüsist. Tartu Ülikooli eesti keele õppe-tooli toimetised 23. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, lk 8–9.

tegelikkust⁸. Seetõttu on ka siinses analüüsis lähtunud eeldusest, et erineva tekstilooja (nt poliitik, kaitseväelane, kultuuritegelane) vaatepunkt võib olla erinev.

2011. aasta 11. septembril möödus kümme aastat Ameerika Ühendriike tabanud terrorirünnakust ning 7. oktoobril kümme aastat Ameerika Ühendriikide eriüksuste tungimisest Afganistani. Ka meedias tuletati neid sündmusi meelde, tehti kokkuvõtteid ja anti möödunud hinnanguid.

Viimase aastakümne jooksul on toimunud militaardiskursuses suured muutused. Pärast 11. septembri 2001 sündmusi, mil rünnati Maailma Kaubanduskeskust ja Pentagoni, on muutunud maailm ja ka poliitiline diskursus. Pärast 11. septembri sündmusi olid Ameerika Ühendriigid veendunud, et neil on nähtamatu vaenlane (*faceless enemy*), keda hakati personifitseeritult kurjaks (*evil*) nimetama⁹. Selle kurja vastu alustasid Ameerika Ühendriigid uut tüüpi sõda, mida hakati nimetama sõjaks terrorismi vastu. Kuna Afganistan oli nn nähtamatu vaenlase varjupaigaks, oligi esimeseks sammuks selles sõjas Afganistani ründamine 7. oktoobril 2001. Seejuures muutus ka meediapilt. Meedia hakkas looma maailmast teistsugust tegelikkust kui varem ning aitas kaasa uue poliitilise retoorika kujundamisele ja levitamisele. Riike, kes toetasid terrorismi, nimetas George W. Bush *kurjuse teljeks* (*axis of evil*) ja see metafoor leidis ka meedias laialdast kasutust. Seega esindasid USA ja tema liitlased selles terrorismivastases sõjas jõudu maailma hüvanguks või headuse jõude ja nende vastased kurjuse jõude¹⁰.

Fairclough väidab kogumikus “Soft Power of War”¹¹, et pärast 11. septembrit on toimunud võimudiskursuses oluline muutus: terrorismi ja massihävitusrelvi nähakse Lääne demokraatiat ohustavana. Sedasi õigustatakse terrorismivastast sõda ja rünnakuid nn paariariikidele, mida Bush on nimeetanud kurjuse teljeks. Nii Iraagi- kui Afganistani-diskursuses kerkib esile hästi tuntud *meie-nemad*-vastandus, kus *meid* näidatakse positiivsena ja *neid* negatiivsena. Sellele on juhtunud tähelepanu mitmed uurijad, näiteks Teun

⁸ Kasik 2008, lk 17–18.

⁹ Silberstein, S. 2002. War of Words. Language, Politics and 9/11. London and New York: Routledge, p. xii. [*Silberstein 2002*]

¹⁰ Charteris-Black, J. 2005. Politicians and Rhetoric. The Persuasive Power of Metaphor. Palgrave Macmillan, p. 176.

¹¹ Fairclough, N. 2007. Blair’s contribution to elaborating a new ‘doctrine of international community’. – Ed. by L. Chouliaraki. Soft Power of War. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, pp. 45. E-raamatute andmebaas Ebrary.

van Dijk¹² ja Pjotr Cap¹³. Seejuures *meie* esindab Lääne demokraatiat, kes võitleb terrorismi või paariiriikide vastu, ning *nemad* on terroristid või riigid, kes *meid* ohustavad.

Juhtiv USA poliitikaanalüütik Joseph S. Nye¹⁴ on võtnud pärast Iraagi sõda kasutusele uue mõiste *pehme võim* (*soft power*). Ta defineerib seda pehmet võimu kui võimu, mille abil mõjutatakse teisi käituma enda soovi kohaselt ilma neid selleks sundimata. Tema järgi on pehme võimu eesmärk luua sõjale näiliselt seaduslik alus ja muuta sedasi uus maailmakord seaduslikuks¹⁵. Niisiis on pehme võim kaudne viis saada seda, mida soovitakse¹⁶. Taolist pehmele võimule viitavat keelekasutust leiab ka Eesti meedia Iraagi- ja Afganistani-diskursusest.

2. Retoorika Iraagi-diskursuses

Esmalt käsitletakse artiklis argumente, mida kasutati Iraagi-missiooni ajal oma seisukohtade põhjendamiseks. Seejuures on aluseks artikli autori doktoritöö, kus on analüüsitud ajalehe Postimees võrguväljaandes ajavahe-
mikul 2003. aasta juunist kuni 2009. aasta jaanuarini ilmunud Iraagi-teemalisi artikleid. Tabel 1 on koostatud autori väitekirja põhjal ning sellesse on koondatud peamised missiooni pooldavad ja missioonivastased argumendid. Kuna artikli eesmärgiks ei ole olnud kvantitatiivne analüüs, vaid põhirõhk on tõlgendamisel, siis ei ole tabelis olevad argumendid esitatud esinemis-sageduse järgi.

¹² Dijk, T. van 2007. War Rhetoric of a Little Ally. Political Implications and Aznar's Legitimation of the War in Iraq. – Ed. by L. Chouliaraki. *Soft Power of War*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, p. 63. E-raamatute andmebaas Ebrary.

¹³ Cap, P. 2007. Proximization: A Methodological Account of Legitimation Strategies in the Post-9/11 US Political Discourse. – *Topics in Linguistics 1 (Politeness and Interaction)*. Nitra: UKF Nitra Press. <http://www.oocities.org/strus_pl/WaronTerror.pdf>, (22.12.2013).

¹⁴ Nye, J. S. Jr. 2002. *The Paradox of American Power. Why the World's only Superpower Can't Go It Alone*. Oxford: Oxford University Press, pp. ix–xvi. E-raamatute andmebaas Ebrary.

¹⁵ Vt ka Chouliaraki, L. 2007. Introduction: The soft power of war. Legitimacy and community in Iraq war discourse. – Ed. by L. Chouliaraki. *Soft Power of War*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, pp. 1–2. E-raamatute andmebaas Ebrary.

¹⁶ Vt lähemalt Nye, J. S. Jr. 2004. *Soft Power. The Means to Success in World Politics*. New York: PublicAffairs, p. 5.

Tabel 1. Argumendid Iraagi-missiooni ajal

Missiooni poolt	Missiooni vastu
vastastikuse toetuse retoorika	missiooni nimetamine okupatsiooniks
Eesti riigi ja rahvustunde rõhutamine, Eesti julgeoleku esiletoomine	Iraagi rahva kannatuste esiletoomine
rahvusvahelise koostöö ja julgeoleku rõhutamine	Iraagi rahva toetuse puudumine
Iraagi abistamine ja Iraagi rahva vabastamine	USA tugevama õigusega riigiks nimetamine
maailmarahu tagamine	maailm ei ole turvalisem
kaitseväelaste kogemuse saamise vajadus	oht Eesti kaitseväelastele

Missiooni pooldavad peamiselt riigitegelased ja poliitikud, kuid ka kaitsevälased. Nagu tabelist näha, toovad missiooni pooldajad argumendina esile vastastikust toetust.

(1) *Selleks et meid kaitstaks, peame olema valmis oma kohustusi täitma ka väljaspool Eestit.*¹⁷ (Andrus Ansip, PM 26.10.2004)

Samuti apelleeritakse Eesti riigi- ja rahvustundele ning Eesti julgeolekule, rahvusvahelisele koostööle, Iraagi abistamisele ja Iraagi rahva vabastamisele, maailmarahu tagamisele.

(2) *Stabiliseerides Iraaki ning luues selles riigis julgeolekut, muudame me stabiilsemaks ja turvalisemaks hoopis suuremat territooriumi, kui seda on ainult Iraak või isegi Kesk- ja Lähis-Ida. Mida rahulikum ja suurema julgeolekuga on kaetud iga üksik riik, seda rahulikum on kogu maailm.* (Andrus Ansip, PM 19.05.2005)

Eriti avaldub taoline ülistav retoorika pärast Eesti kaitseväelaste hukkumist Iraagis. Sellisel juhul rõhutatakse Eesti panuse olulisust.

(3) *Meiegi tegemistel või tegematajätmistel võib olla oma osa selles, mis kuskil meist kaugel toimub või toimumata jääb. Sellest seosest me enam lahti ei saa – vähemalt seni, kuni soovime iseseisvana püsida ... Eesti on end võidelnud vabade rahvaste hulka, kellel pole Euroopa Liidu ja NATO liikmesriigina mitte enam ainult õigus, vaid kohustus maailma tuleviku kujundamises kaasa rääkida.* (Mart Laar, PM 05.03.2004)

¹⁷ Siinses peatükis olevate näidet puhul on lisatud sulgudesse tsitaadi autor, kes ei ole enamasti artikli autor. Täpsemad andmed kasutatud allikate kohta leiab artikli lõpus paiknevast allikate nimekirjast, kus artiklid on esitatud kronoloogilises järjekorras.

Viidatakse sellele, et Iraagis hukkunud sõdur andis oma elu Eesti iseseisvuse kaitsel.

(4) *Esmakordselt meie taasiseseisvuse ajal on Eesti sõdur andnud kõige kallima – oma elu – Eesti iseseisvuse kaitsel.*

(Margus Hanson, PM 01.03.2004)

Kaitseväelased toovad Iraagi-missioonist rääkides muuhulgas esile ka kogemuse saamise vajadust.

(5) *Hind, mida maksame oma sõdurite kaotustega, peab tulema tagasi sel moel, et me parandame oma kaitsejõudude varustust, organisatsiooni, väljaõpet ning ohvitserid, allohvitserid mõistavad, mis on tänapäevane sõda.* (Leo Kunnas, PM 10.12.2005)

Missioonivastaseid seisukohti avaldavad peamiselt ühiskonnategelased ja opositsioonipoliitikud. Nad nimetavad missiooni okupatsiooniks ja toovad ajaloolisi paralleele. Nad leiavad, et Eesti okupatsiooni alt vabanenud riigina ei saa soosida okupatsiooni, ning toovad esile Iraagi rahva kannatusi ja Iraagi rahva toetuse puudumist.

(6) *Eesti jaoks on aeg astuda välja USA alustatud sõjast ja tulla koju tagasi. Eesti ühiskonna avalik arvamus ei ole Iraagi-missiooni toetanud. Poliitikut saatsid Eesti sõdurid Iraaki okupantidena. Meil peaks veel värskest meeles olema, mida tähendab ühele rahvale okupatsioon.*

(Vilja Savisaar, PM 17.12.2008)

(7) *Eelkõige kannatavad kohalikud rahulikud elanikud. Tänavu üheksa kuuga on Iraagi sissid tapnud üle 4300 iraaclase. Neist ligi 70 protsenti olid tsiviilised. Kokku ulatub ohvrite arv 30 000ni ... Eesti võiks erinevalt USAst mõista, et relvade abil pole võimalik rahu eksportida. Eriti keeruline on seda teha ilma Iraagi rahva toetuseta.* (Vilja Savisaar, PM 08.11.2005)

Samuti nimetatakse Ameerika Ühendriike tugevama õigusega riigiks.

(8) *Oleme tunnistanud oma osaluse ja nüüd ka ohvritega, et suurriikidel on õigus dikteerida oma tahet teistele riikidele ja isegi ÜRO Julgeolekunõukogule.* (Rein Veidemann, PM 04.11.2004)

Kummutada üritatakse ka maailmarahu tagamise argumenti.

(9) *Sõda ei ole Iraagis suurendanud turvalisust ning samuti pole maailm muutunud sellest rahulikumaks.* (Vilja Savisaar, PM 08.11.2005)

Iraagi-diskursuses tõstatub argumendina ka oht Eesti kaitseväelastele. Sellele ohule viidatakse näiteks ajalehe Postimees juhtkirjas.

(10) *Otsuse edasilükkamine* [Eesti sõdurid Iraagist ära tuua] *jätabki sõdurid Bagdadi tänavatele patrullima veoautodes, millest killud ja kuulid läbi löikavad. See ei ole aus nende sõdurite suhtes.* (Juhtkiri, PM 26.10.2004)

Eelnevate näidete kaudu on antud põgus ülevaade Iraagi-diskursuses valitsenud retoorikast ja seal domineerinud argumentidest. Järgnevas analüüsis otsitakse vastuseid küsimusele, kas militaarne retoorika ja kasutatavad argumentid Afganistani-diskursuses on olnud sarnased ja kuivõrd kasutatav retoorika on pea kümne aasta jooksul muutunud.

3. Retoorika Afganistani-diskursuses

Afganistani-diskursusest on siinses artiklis valitud uurimisobjektiks vaid aastatel 2006–2011 ilmunud tekstid. Eesti üksused on tegutsenud Afganistanis NATO üksuste koosseisus küll alates 13. märtsist 2003, kuid rohkem hakati Afganistani välisoperatsiooni panustama 2006. aastal, mil Helmandi provintsis asus teenistusse miinipildujarühmaga tugevdatud jala-väekompanii. (Välisministeerium, 09.07.2013). Seetõttu on artiklis vaatluse all Afganistani-teemalised artiklid alates 2006. aastast. Viktor Bubnov on uurinud oma Kaitseväe Ühendatud Õppeasutustes 2013. aastal kaitstud lõputöös Afganistani missiooni kajastamist alates välisoperatsiooni algusest. Seega saab tema töö põhjal teha kokkuvõtte ka 2003.–2006. aasta kohta.

Bubnov on toonud oma töö tulemuste põhjal¹⁸ välja, et missiooni pooldavate argumentidena mainiti sel perioodil kaitseväelaste kogemuse saamise vajadust, Eesti iseseisvuse kaitsmist, vastastikust abistamist, Afganistani ülesehitamist, maailma üldise heaolu ja turvalisuse tagamist ning missiooni-vastaste argumentidena oma riigi kodanike ohtu seadmist, missiooni tegeliku eesmärgi varjamist, Eesti sisejulgeoleku puudulikkust ja liigset panustamist väljapoole. Seega võib välisoperatsiooni pooldavate argumentide puhul märgata sarnasust Iraagi-diskursuses kasutatud argumentidega (vt tabel 1).

Järgnevalt keskendutakse põhjalikumalt Afganistani välisoperatsiooni kajastamisele aastatel 2006–2011. Afganistani välisoperatsiooni kajastamist iseloomustab see, et välisoperatsiooni peetakse **Eesti tähtsaimaks sõjaliseks**

¹⁸ **Bubnov, V.** 2013. Afganistani missiooni kajastamine ajalehe Postimees võrguväljaande näitel. KVÜÖA lõputöö, lk 32–33.

missiooniks (vt nt Jaanus Piirisalu, EPL 25.08.2006¹⁹). „See on alliansi olulisim välismissioon, mille eesmärk on tagada regiooni ja seeläbi kogu maailma turvalisus,” on väitnud president Toomas Hendrik Ilves (Martti Kass, PM 18.06.2009).

Üldlevinud seisukoht on järgmine: „kui meie ei lähe Afganistani, tuleb Afganistan meile” (Toomas Sildam, PM 11.09.2006). Taolist hoiakut võib märgata teisteski ajakirjanike ja poliitikute tekstides.

Näites 11 tuuakse argumendina esile seda, et **terrorism ja narkoturg kujutab ohtu ka Eesti kodanikele**.

(11) Teine suur mure on terrorism ning inimeste suurt liikuvust arvestades on terroriakt ükskõik millises maailma paigas potentsiaalne oht ka Eesti kodanikule. (Ardo Kaljuvee, EPL 04.10.2006)

Näites 12 üldistatakse rohkem: Afganistani-missiooni kasuna tuuakse esile Põhjamaade noorukite elukvaliteet ja kogu maailma julgeolek laiemalt. Afganistani nimetatakse seejuures konfliktirohkeks piirkonnaks ja ebastabiilsuskoldeks.

(12) Afganistan on aastakümneid olnud väga keeruline ja konfliktirohke piirkond, kuid nüüd on suur osa maailma riikidest võtnud eesmärgiks Afganistan lõpuks ometi normaalse riigina toimima saada, suurendades seeläbi nii Põhjamaade (sealhulgas meie) noorukite elukvaliteeti narkoturu piiramise kaudu kui ka kogu maailma julgeolekut ühe ebastabiilsuskolde kustutamise näol. (Ardo Kaljuvee, EPL 04.10.2006)

Afganistanis on aastatel 2007–2011 hukkunud üheksa Eesti sõdurit. Afganistani-teema tõuseb erilisel huviorbiiti pärast Eesti sõdurite hukkumist Afganistanis. Seetõttu on artiklivalimis ka hulgaliselt Eesti sõdurite hukkumist käsitlevaid tekste, millest suure osa moodustavad presidendi ja ministrite kõnesid refereerivad-tsiteerivad uudised.

Afganistani-missioonist kirjutades kasutavad poliitikud samasugust retoorikat, nagu Iraagi missiooni puhulgi võis täheldada: Eesti kaitseväelaste hukkumise järel on valdav **õilistav retoorika**²⁰, mis väljendub eeskätt riigipea

¹⁹ Siin ja järgnevas alapunktis on lisatud tekstinäidete järele artikli autor, ajaleht, kust näide pärineb, ning artikli ilmumisaeg.

²⁰ Taoline õilistav sõjaretoorika emotsionaalselt rasketel hetkedel ei ole midagi Eestile eriomast. Sellist retoorikat on kasutanud ka George W. Bush pärast Maailma Kaubanduskeskuse kokkuvarisemist 11. septembril 2002. Vt nt **Silberstein**, p. 12.

ja ministrite kõnedes. Argumendiks tuuakse meie **kõigi ühine julgeolek, maailmarahu tagamine ja Afganistani elanike heaolu.**

Hukkunud on „mehed, kes tahtsid maailma paremaks muuta”, väidab president Toomas Hendrik Ilves Kalle Torni ja Jako Karuksi ärasaatmiskõnes (Martti Kass, PM 23.06.2007). Tuuakse esile see, et „Eesti kaitseväelased kaotasid oma elu kaitstes Eesti Vabariigi julgeolekut – võideldes terroriohu vastu maailmas” (kaitseminister Jaak Aaviksoo, PM 23.06.2007).

Peaminister Andrus Ansip toob paralleeli Vabadussõjaga, kuna kaitseväelased Kalle Torn ja Jako Karuks hukkusid võidupühal, 23. juunil 2007.

(13) *«Need noorte kaitseväelaste elud on ohverdatud sama eesmärgi nimel, mille eest võideldi võidupüha Võnnu lahingus ning langeti Vabadussõjas Eesti iseseisvuse kindlustamise eest. Avaldan kaastunnet vaprate sõjameeste omastele,» ütles peaminister Andrus Ansip. („Ansip, Aaviksoo ja Paet avaldasid kaastunnet Afganistanis hukkunute lähedastele”, PM Online 23.06.2007).*

Seega apelleeritakse Afganistani-diskursuses samamoodi nagu Iraagi-diskursuseski Eesti iseseisvuse kaitsmisele.

President Ilves toob pärast Eerik Salmuse ja Raivis Kangi leinatalitust 29. augustil 2009 argumendina taas esile **maailma turvalisuse**.

(14) *„Me ei pea Afganistanis võõrast sõda. ÜRO ja NATO, seega ka Eesti, võitlevad seal selle nimel, et üks nurjunud riik saaks uuesti jalule tõusta, et viha ei leviks ega purustaks, et maailm oleks turvalisem ja rahulikum.” sõnas Ilves Afganistanis langenud veebel Eerik Salmuse ja seersant Raivis Kangi leinatalitusel Tallinna Kaarli kirikus. (Erik Rand, EPL 29.08.2009)*

Afganistani nimetab president seejuures nurjunud riigiks. Ta võtab taas kasutusele kujundi *võõras sõda*. Täpselt samasugust vastandust (*võõras sõda* versus *meie sõda*) kasutati ka pärast esimese Eesti sõduri hukkamist Iraagis 28. veebruaril 2004. aastal, mil Postimees väitis oma juhtkirjas, et peaaegu võõrast sõjast on saanud kibedalt meie enda oma²¹.

President Toomas Hendrik Ilves, peaminister Andrus Ansip, kaitseminister Jaak Aaviksoo ja välisminister Urmas Paet toovad oma kaastundeavalduses pärast Allain Tikko hukkamist argumendina esile **Afganistani julgeolekut** ja sealsete elanike heaolu.

²¹ Vrd Kuldnock 2011, lk 96.

(15) *Oleme võtnud endale keerulise ülesande anda märkimisväärne panus ühe maailma ohtlikuma piirkonna inimeste elu muutmisel turvalisemaks. Me loome Afganistanis julgeoleku ja stabiilsuse, mis võimaldab Afganistani elanikel endil üles ehitada oma riik ning taastada majandus.* (Martti Kass (toim), PM 15.06.2009)

Eesti kaitseväelaste (sh hukkunud kaitseväelaste) kohta leiab ajalehetekstidest vaid positiivset suhtumist. Sedasi kirjeldavad neid nii ministrid, president kui ka kaasvõitlejad. Hukkunud kaitseväelasi nimetavad ministrid ja president oma kõnedes (samuti Eesti kontingendi ülem major Janno Märk) järgmiselt: *oma kangelased; vaprad pojad; vaprad ja usaldusväärsed võitlejad; professionaalne ja vapper sõdur; alati kindel relvavend oma kaaslastele* (Allain Tikko); *julge võitleja, alati usaldusväärne oma kaaslastele* (Allain Tikko); *kogenud ja kaua kaitseväes teeninud erakordne allohvitser* (Allain Tikko); *rahu ja stabiilsuse eest võidelnud kaitseväelased* (Kalle Torn, Jako Karuks).

Samas leidub ka **selle ülistava retoorika suhtes kriitikat**. Postimehes 1. septembril 2010 avaldatud olemusloos „Langenud kaitseväelane: eks saja aasta pärast näe” leiab hukkunud sõduri rühmaülema leitnant Marko Pungari järelehüüde Herdis Sikkale, kus rühmaülem väljendab nõrdimust sellise retoorika suhtes.

(16) *Ma ei ütle, et ta oli maailma parim mees, see ajab mind alati närvi igal ärasaatmisel. Keegi ei ole parim selle pärast, et ta surnud on. Ma mäletan teda tugeva isiksusena ja neetult hea soomukijuhina. Sellisena ta minu mälestustesse jääb.* (Nils Niitra, Evelyn Kaldoja, Madis Filippov, PM 01.09.2010)

Üldjuhul võib märgata aga taas pragmaatilist **vastastikuse toetuse ja rahvusvahelise koostöö retoorikat**. See avaldub näiteks president Ilvese kõnes Kristjan Jalakase matusetalitusel.

(17) *„Usun, et keegi Afganistanis võitlevatest sõduritest ei ole teinud oma valikut kergekäeliselt,” ütles Ilves. „Vastupidi, see on iga kaitseväelase läbimõeldud ja vabatahtlik otsus – teenida oma riiki kõige ohtlikumas kohas. Ka ühendab sõdurite kõiki selliseid otsuseid teadmine, et kui Eesti aitab meie liitlasi, siis aitavad meie liitlased Eestit. Kui siin seda vaja peaks olema.”* (Ott Heinapuu, EPL 19.12.2009)

Ühe kritiseeriva seisukoha leiab ka Maalehes 9. septembril 2010 ilmunud Peeter Ernitsa intervjuust Urmas Roosimaaga („Kindral Urmas Roosimägi:

rahvale räägitakse valget valet”), kus erukindral Roosimägi üritab seda ülis-tavat retoorikat kõigutada.

(18) Kas te usute, et poisid käivad seal demokraatiat kaitsmas? Ärge ajage naerma. Minnakse kolmel põhjusel. Üks osa kaitseväelasi tahab, et kogu aeg oleks veres adrenaliini. Teine osa läheb missioonile raha teenima. Kolmas osa on kaadrikaitseväelased. Nendel on kaks varianti: kas lähed või paned avalduse lauale. (Peeter Ernits, ML 09.09.2010)

Kuna suurema osa Afganistani-teemalisi artikleid moodustavad uudised (14 teksti), kus tsiteeritakse just erinevate ministrite või presidendi väiteid, saabki uuritavate tekstide põhjal parima ülevaate just poliitikute ja riigipea suhtumisest Kaitseväe välisoperatsiooni ja Eesti sõduritesse Afganistanis. Kuna arvamustekste kirjutatakse vähem, jääb ka n-ö avaliku elu tegelaste hääl või rahva arvamus vähem kajama.

Mõnetist ajakirjanike **kriitikat** kutsub esile ministrite ja Eesti valit-suse suhtumine välisoperatsioonil jalad kaotanud Aare Viirmaa enesetappu 29. augustil 2010. Eesti Päevaleht võtab oma 11. septembril 2010 ilmunud juhtkirjas „Üheksa aastat” seisukoha toimunu suhtes. Eesti Päevalehe aja-kirjanik Ardo Kaljuvee on kriitiline Eesti poliitikute suhtes. Kriitikat pälvib suhtumine, et meil Eestis hinnatakse vaid neid, kes on vaimselt tugevad.

(19) Aupauke ei kõlanud aga kapral Aare Viirmaa matustel, kes murdus vaimselt pärast seda, kui oli missioonil kaotanud mõlemad jalad. Kohe aval-das tema perele kaastunnet ainsana USA suursaadik. Teised mitte. Miks? Ilmselt viitab see tõsiasjale: need, kes saatsid poisid kaugemale missioonile, ei tunnista endale, et see, kes sureb, sest ta hing on murtud, on samuti sõja ohver. Täheandaks ju selle tunnistamine ka vastutuse võtmist. (Ardo Kaljuvee, EPL 11.09.2010)

Postimehe Afganistani erirubriigis kritiseerib TV3 ajakirjanik Küllike Roo-väli olukorda järgmiselt.

(20) Enesetapp on siinses ühiskonnas häbiasi, nõrkuse märk. Nii ei saa-nduki Viirmaa omaksed avalikke kaastundeavaldusi. Ei kaitsevält, minis-teriumilt, presidendilt ega valitsuselt (Tänases Postimehes ilmus siiski presidendi kaastundeavaldus – toim).

Ainsana avaldas kaastunnet USA suursaadik. Selgus, et liitlastele on iga sõdur ühe hinnaga, iga ohver ühe kaaluga. (Küllike Rooväli, PM 03.09.2010)

Rooväli vastandab siin meid liitlastega, vihjates muuhulgas sellele, et Eestis (meie ühiskonnas) ei ole sõdurid ühe hinnaga, et kangelased on ainult need, kes saavad hästi hakkama.

Uuritud artiklite hulgas on siiski ka mõned arvamustekstid (6 teksti), mille autoriteks on avaliku elu tegelased ehk rahva esindajad (nt kolumnistid). Afganistani-missiooni ja Ameerika Ühendriikide poliitika suhtes on kriitiline kolumnist Roy Strider, kes kasutab kritiseerimisel samu argumente (nt **tugevama õiguse argument, võõramaiste sõdurite nimetamine okupantideks**), mis domineerisid juba Iraagi-diskursuses. Ameerika Ühendriike nimetab ta *superriiiks*, luues seejuures vastanduse „rahuvalveväed ja kohalik elanikkond”. Siinkohal samastab ta ennast kohalike inimestega ja räägib nende vaatepunktist

(21) *Kui rahuvalveväed kindlustavad ühe superriiigi osalist valitsemist Afganistanis, siis kohalikud näevad võõramaistes sõdurites ning ametnikes okupante ja islami ohustajaid.* (Roy Strider, PM 06.02.2008).

Aktuaalseks muutub Afganistani-teemaline arutelu 2009. aasta suvel, mil diskuteeritakse selle üle, et Eesti on lubanud saata Afganistani lisakompanii „ülla eesmärgiga turvata augustis toimuvaid presidendivalimisi”, nagu kirjutab Eesti Päevalehe ajakirjanik Holger Roonemaa 8. juunil 2009 ilmunud artiklis „Eesti sõjavägi – suurim Afganistanis”.

Roonemaa toob taas esile **vastastikuse toetuse retoorika**.

(22) *Kaks kuud tagasi Strasbourgis antud lubadus ning meie kindel soov kolida Afganistanis ameeriklaste vihmavarju alla tähendab, et kasutatakse ära võimaluse võita jänkide veelgi tugevam sõprus. Pole kahtlustki, et Ida-Euroopa riikide hulgas on Eesti tänu sellele käigule USA valitsuse silmis sõber number 1.*

Roonemaa väljaütlemistes võib täheldada kriitikat, mis väljendub tema rõhutatud sõnakasutuse kaudu: *meie kindel soov, jänkide veelgi tugevam sõprus, sõber number 1.*

Afganistani-diskursuses esinenud argumendid on paigutatud kokkuvõtvalt tabelisse 2.

Tabel 2. Argumendid Afganistani-missiooni ajal

Missiooni poolt	Missiooni vastu
terrorism ja narkoturg kui oht Eestile	USA nimetamine superriiigiks
maailma julgeoleku ja maailmarahu tagamine	võõrriikidest pärit sõdurite nimetamine okupantideks
Afganistani elanike heaolu rõhutamine	
vastastikuse toetuse retoorika	
rahvusvahelise koostöö rõhutamine	

Võib märgata, et missioonivastaseid argumente toodi 2006.–2011. aasta Afganistani-diskursuses esile vähem kui Iraagi-diskursuses. Ka Bubnovi 2003.–2006. aasta tulemuste põhjal oli selle ajavahemiku Afganistani-teemalistes artiklites nimetatud rohkem erinevaid missioonivastaseid argumente. Siinse uurimismaterjali põhjal ei eristunud diskussioonis missioonivastase argumendina oht Eesti kaitseväelastele. Poliitikud tajuvad küll Afganistani-missiooni riskantsust ja näevad selles ohtu ka Eesti kaitseväelastele, kuid nad ei leia, et see oleks põhjus välisoperatsiooni lõpetamiseks.

4. Kümme aastat sõda terrorismi vastu

2011. aasta oktoobris, kümme aastat pärast Ameerika Ühendriikide tungimist Afganistani, tehakse kokkuvõtteid sellest nn terrorismivastasest sõjast. Kui Iraagi-diskursuses õigustati tungimist Iraaki muuhulgas maailmarahu tagamisega ja sedasama argumenti toodi esile ka pärast Eesti sõdurite hukkumist Afganistanis, siis kümme aastat pärast nn Afganistani sõja algust tõstatatakse meedias küsimus, kas maailm on ikkagi turvalisem. 11. septembril 2011 Postimehes ilmunud Hendrik Vosmani artiklis „Kümme aastat sõda terrorismi vastu” osalt küll nõustutakse selle väitega ning tuuakse välja Euroopa Liidu ja NATO arvamus, et Al Qaeda ja teised suured terrorirühmitused on nõrgemad kui 2001. aasta rünnakute järel. Samas mõondakse, et Al Qaeda emaorganisatsioonist innustust saanud võrgustikud Aafrikas ja Araabia poolsaarel kujutavad varasemast suuremat ohtu.

Ka Sotsiaaldemokraatliku Erakonna juht Sven Mikser viitab sellele, et tegelikult on maailm muutunud hoopis ohtlikumaks.

(23) Mikseri sõnul sai terrorirünnakutega lõpu ka külmale sõjale järgnenud ajalooeufooria, kus räägiti, et liberaalne demokraatia on saavutanud lõpliku võidu ja kõik piirid avanevad ning heaolust saavad osa kõik ...

«*Ilmselt* tajub avalikkus täna maailma ohtlikuma paigana, sest need rünnakud ei jäänud viimasteks.» (Martin Smutov (toim), PM 11.09.2011)

Seejuures ei võta Mikser endale näites 23 teadjarolli, vaid kasutab hinnanguadverbi *ilmselt*.

Küll esineb aga enesekindla teadja rollis ajaleht Postimees. 10. septembril 2011 juhtkirjas „Ohtlik maailm” võtab Postimees kokku oma seisukoha.

(24) *Kümme aastat on ilmselgelt pakkunud palju õppimisvõimalusi ja toonud ka võite. Kahjuks on nii, et intellektuaalselt huvitavat ja filosoofiliselt mitmeti mõistetavat sõda hirmu vastu ei võideta kunagi, ent on kahjulik ignoreerida sellega kaasnevat lihalikke ohte.* (Juhtkiri, PM 10.09.2011)

Teadjarolli toob näites 24 esile adverb *ilmselgelt* ning kindla kõneviisi kasutus. Postimehe suhtumise annavad edasi adverb *kahjuks* ja adjektiiv *kahjulik*.

Järgnevalt keskendutakse sellele, missuguseid argumente kasutatakse 2011. aastal Afganistani sündmuste kommenteerimisel. Ajalehes Postimees 11. septembril 2011 avaldatud president Ilvese kõnet refereerivas uudises tõuseb argumendina esile **rahvusvahelise koostöö vajadus**.

(25) *Astudes koos liitlastega USA kõrvale, olime me ühtsed ka ennast kaitses, sest teame ja usume NATO üht olulist põhimõtet: rünnak ühe vastu on rünnak kõigi vastu.» ütles Eesti riigipea.* („Ilves: 11. september 2001 oli sõjakuulutus meile kõigile”, PM 11.09.2011)

Sedasama rahvusvahelise koostöö argumenti on kasutatud ka Iraagi-diskursuses, samuti varasemas Afganistani-diskursuses.

Argumendina toob Ilves veel esile veel **teiste riikide abistamise ja vabaduse toetamise**.

(26) «*Ent meie jõud on meie otsustavuses ja üksmeeles. Aga samuti mõistmises, et uued terroristid ei teki ja senised saab maha suruda ka toetades vabadust seal, kus see tärkab; aidates üles ehitada riike, kes meie abi vajavad ja tahavad; pakkudes võimalust toime tulla inimestele, kes elavad tingimustes, mis sünnitab tigidust ja kurjust.*» sõnas president Ilves.

President kasutab näites 26 *meie*-vormi, mis ühendab kogu Eesti rahva. Tema tekstist leiab viite ka kurjusemetafoorile. Sellega viidatakse küll tingimustele, kus elavad Afganistani inimesed, kuid siin võib näha siiski paralleeli lääne meedia retoorikaga (hea *versus* kuri).

Ajaleht Postimees avaldab oma seisukoha Afganistani suhtes 7. oktoobril 2011 ilmunud juhtkirjas „Kümme aastat sõjas terroriga”.

(27) *Sõda Afganistanis on kõige otsesemalt 11. septembri terrorirünnakute järelm. Toona ei rünnatud ju «ainult» USA-d, vaid kogu lääneliku demokraatiakorraldusega maailma, kes pidi enese kaitseks tegudele asuma.* (Juhtkiri, PM 07.10.2011)

Näites 27 võtab Postimees endale teadjarolli, mis avaldub ülivõrdes hinnanguadverbi *kõige otsesemalt* ja kindla kõneviisi kasutuses. Vastandus „toona ei rünnatud ju «ainult» USA-d, vaid kogu lääneliku demokraatiakorraldusega maailma ..” ja *pidama*-verb rõhutab veelgi Postimehe positsiooni. Ameerika Ühendriike nähakse siin ohvri rollis.

Sellessamas juhtkirjas **samastatakse Eesti julgeolek maailma julgeolekuga.**

(28) *Eesti nagu kõik teised Afganistani missioonil osalevad riigid on kandnud kaotusi ja kulutanud raha. Kuid terrorism ei tunne riigipiire ja Eesti riigi julgeolek sõltub maailma üldisest julgeolekust.* (Juhtkiri, PM 07.10.2011)

Samuti võrdsustatakse näites 28 Eesti kõigi teiste Afganistani-missioonil osalevate riikidega.

Samal ajal võtab Postimees ka kritiseerija rolli ja astub välja Eesti kaitsevälaste eest. Viidatakse sellele, et Eesti on olnud Afganistani-missioonil hea liitlane, kuid missioonil osalemine toob kaasa ka negatiivset.

(29) *... küll aga on meie missioonil viibijad väsimata hakanud – kutseliste kaitsevälaste hulk pole Eestis koos kaitse-eelarvega kasvanud ning elavjõudu ähvardab läbipõlemine.*

See on rekordpanustamise hind ning oleks arukas tulevikku silmas pidades läbi mõelda, kuidas edaspidi vältida sellistel puhkudel kõige väärtuslikuma – inimeste – kulumist. (Juhtkiri, PM 07.10.2011)

Ajaloolane Erki Bahovski arutleb 9. oktoobri 2011 Postimehes selle üle, kas kümme aastat sõda on täitnud oma eesmärgi. Ta tuletab meelde tollase USA presidendi George W. Bushi argumente, et Afganistan tuleb vabastada ja et USA tegutseb enesekaitse nimel, ning võrdleb Ameerika Ühendriikide tegevust Nõukogude Liidu tegevusega 1939. aastal.

(30) *Niisiis olid Ameerika Ühendriigid otsustanud Afganistani vabastada, et kaitsta ameeriklasi. See kõik meenutab 1939. aastat, mil Nõukogude Liit otsustas ka oma läänepiiri kaitsmiseks vabastada Baltimaad, Poola ja Soome.* (Erki Bahovski, PM 09.10.2011)

Seejuures ta siiski mõnab, et situatsioon on veidi erinev, ning pehmendab oma seisukohta tingiva kõneviisiga.

(31) *Ent me peaksime olema ajalooliste paralleelidega ettevaatlikud – ei Baltimaad, Poola ega Soome saatnud nelja reisilennukit enesetaputeroristidega Moskvasse ja Leningradi.* (Erki Bahovski, PM 09.10.2011)

Bahovski teeb järelduse, kus viitab argumentina **Ameerika Ühendriikide kättemaksutahtele** ja toob esile juba Iraagi-diskursuses domineerinud **tugevama õiguse argumendi**.

(32) *Mida me nägime, oli ikkagi kättemaks, ülejäänud maailma veenmine, et USA kui üliriik tuleb toime mis tahes ülesandega ja selle riigi ründamine ei jää vastuseta.* (Erki Bahovski, PM 09.10.2011)

Sellessamas tekstis võrdleb Bahovski USA pöördumist Iraaki Hitleri tegevusega 1941. aastal.

(33) *Ameerika Ühendriigid hakkasid ressursse koondama Iraagi tarbeks, jättes esialgu Afganistani napid 4000 USA sõdurit, keda täiendasid 5000 NATO riikide sõdurit. Ajalooliselt – ehkki igasugune ajalooline paralleel on lihtsustus – võiks seda võrrelda hetkega, mil Adolf Hitler otsustas natside sõjamasina pöörata 1941. aasta suvel lõunasse, mitte jätkata kontsentreeritud pealetungi Moskvale.* (Erki Bahovski, PM 09.10.2011)

Seejuures pehmendab ta näites 33 oma seisukohta taas tingiva kõneviisiga ja mõttekriipsude vahel paikneva kiillausega „ehkki igasugune ajalooline paralleel on lihtsustus”.

Juba Iraagi-diskursuses (eriti Iraagi sõja eel) võrreldi Ameerika Ühendriike maailma valitsenud diktaatoritega, näiteks Osama bin Ladeni, Hitleri, Gaddafi ja Arafatiga²². Nagu näha, jätkub sarnane retoorika ka 2011. aastal.

Heiki Suurkask võrdleb 10. septembri 2011 Eesti Päevalehes ilmunud artiklis „Kümme aastat päevast, mil maailm ei jäänudki seisma” Ameerika Ühendriike Nõukogude Liiduga.

(34) *USA on osutunud sama võimetuks Afganistani sõda võitma kui omal ajal N Liitki.* (Heiki Suurkask, EPL 10.09.2011)

Suurkask on Ameerika Ühendriikide tegevuse suhtes Afganistanis kriitiline.

²² Vt selle kohta **Kuldnook** 2011, lk 65.

(35) *USA väed pidid seal lõpuks siiski jala maha panema, kui Osama bin Laden oli juba plehku pääsenud ja kahekuine kiirsõda terrorismikolde kirurgiliseks eemaldamiseks on veninud kümneaastaseks agooniaks.*

(Heiki Suurkask, EPL 10.09.2011)

Kriitiline suhtumine avaldub sõnavalikus (*kiirsõda terrorismikolde kirurgiliseks eemaldamiseks*) ja vastanduses *kiirsõda vs. kümneaastane agoonia*.

12. oktoobril 2011 kohtub president Ilves Paldiskis jalaväekompaniiga ESTCOY-13, kes alustab novembris tegevust NATO juhitud operatsioonil Afganistanis. Oma kõnes rõhutab ta taas **vastastikust toetust**, mis oli läbi-vaks argumendiks nii Iraagi-diskursuses kui ka varasemas Afganistani-diskursuses.

(36) *Nii nagu me näeme viimase aja arengutes rahandusvallas, nii tuleb ka julgeolekupoliitilistes valikutes teinekord langetada esmapilgul raskem otsus – panustada. Sest tegelikku, kestlikku alternatiivi pole. Küll aga saame ise eeskujulike panustajatena nõuda ja loota garantiisid meid endid potentsiaalselt tabavate kriiside korral. Teadkem, et väikeriigina on meie iseolemise tagamiseks liitlassuhted, mis üle kõige põhinevad usaldusele.*
(Presidendi kantselei pressiteade, EPL 12.10.2011)

Seejuures võrdleb president majandust julgeolekupoliitikaga ja nimetab panustamist *esmapilgul rangeks otsuseks* ning Eestit eeskujulikuks panustajaks. Samuti rõhutab ta **liitlassuhteid**, mis põhinevad usaldusel.

Ilves kiidab oma kõnes ka Eesti kaitseväelasi.

(37) *Sest ükski teine elukutse ei sümboliseeri ehedamalt neid põhimõtteid, mida riigi teenimine endas kätkeb. Kindlameelsus, julgus, lojaalsus, hoolivus.* (Presidendi kantselei pressiteade, EPL 12.10.2011)

Üsna peatselt pärast kümne aasta möödumist Ameerika Ühendriikide tungimisest Afganistani tõuseb Afganistani-teema meedia huviorbiiti taas seetõttu, et 15. oktoobril hukkub Afganistanis Eesti sõdur. Meedia reageering Eesti sõduri hukkamisele Afganistanis 2011. aastal erineb oluliselt sellest, kuidas reageeriti esimeste kaitseväelaste hukkamisele Iraagi-missioonil 2004. aastal. Tollal võtsid Iraagi-missiooni teemal teravalt sõna avaliku elu tegelased, samuti peeti Eesti kaitseväelase hukkamist piisavalt oluliseks, et võtta selle suhtes seisukoht ajalehe juhtkirjades. 2011. aastal pälvib teema märksa vähem tähelepanu. Eesti sõduri hukkamist Afganistanis kajastatakse peamiselt vaid Postimehe ja Eesti Päevalehe uudislugudes. Sellele teemale ei pühendata enam juhtkirju ega arutle ka avaliku tegelased Afganistani-

missiooni üle. Nendesamade uudistekstide refereeringute-tsitatide kaudu avalduvad aga siiski suhtumised ja hoiakud. Üldjuhul on märgata, et valitsev retoorika ei ole muutunud: poliitikud ja president kasutavad endiselt **õilis-tavat ja vastastikuse toetuse retoorikat**.

Eesti poliitikute suhtumine avaldub näiteks uudisnupus, kus refereeritakse peaminister Andrus Ansipi, kaitseminister Mart Laari ja välisminister Urmas Paeti ühisavaldust.

(38) Eesti Vabariik on osa suuremast maailmast, kus peame oma vabaduse eest seisma. See töö käib koos meie liitlastega päevast päeva. See töö käib nii kodumaal kui välismissioonidel. Ja kahjuks nõuab see ka ohvreid ... Eesti langetab pea. Meid on üks vähem. Aga meie riik, meie iseolemine on Agrise elutöö võrra, Agrise eneseohverduse võrra kindlam. Eesti on tänuvõlas Agris Hutrofi ees ... Kapral Agris Hutrofi on andnud Eesti eest ülima, oma elu. (Martin Smutov (toim), PM 15.10.2011)

Näites 38 ühendatakse Eesti suurema maailmaga, argumentidena tuuakse esile **Eesti iseseisvus ja liitlassuhted**. Samamoodi nagu Iraagi-diskursuses (vrd näitega 4) viidatakse siingi sellele, et Eesti kaitseväelane on andnud oma elu Eesti iseseisvuse kaitsel.

Kaitseväge juhataja Ants Laaneots nimetab argumendina taas **vastastikust toetust**.

(39) «Kaotada üheksas mees Afganistanis on ränk hind, aga ilmselt odavama hinnaga ei saa. Kui me mängime meeskonnas, siis oleme ka selle meeskonna võrdväärised mängijad ja püüda ka omalt poolt kõik teha selle nimel, et meil oleks NATO ja Euroopa Liidu toetus.» (BNS, PM 15.10.2011)

Laaneots rõhutab **ränka hinda**, mida me maksame. Makstavale hinnale on ka Iraagi-diskursuses viidanud kaitseväelastest tekstiosalised, nt Leo Kunnas (Enno Tammer „Iraagist naasnud Leo Kunnas: sõja nimi on sõda”, PM 10.12.2005). Seejuures kasutab Laaneots mängu-metafoori, kus võrdleb Eesti osalust missioonil meeskonnamänguga, milles tuleb olla võrdne liige.

Silma torkab, et Ajalehes Postimees leiab Eesti kaitseväelase hukkumine Afganistanis veidi rohkem käsitlemist. Postimees avaldab selliseid uudislugusid, kus leiab hukkunud Agris Hutrofi kohta ülistavaid tsitaate tema ülematelt ja teenistuskaaslastelt.

(40) «Kapral Hutrof oli sõdur, kes kandis endas parimaid omadusi nii kaitseväelasena kui eestlasena. Ta oli väga kõrgelt hinnatud kõigi oma kaasvõitlejate poolt. Ehkki Eesti jalaväekompanii on olnud minu alluvuses väga lühikest aega, on minu jaoks muljetavaldav eestlaste kindlameelsus

ja järjekindlus eesmärgi saavutamisel. Kapral Hutrof on eeskujuks kõigile, näidates kõrgeimat kvaliteeti,» ütles Kuningliku Šoti rügemendi 3. pataljoni ülem kolonelleitnant Ed Fenton. (Raul Sulbi (toim), PM 19.10.2011)

Postimees avaldab samuti olemusloo „Agris Hutrof oli leidnud oma tee”, kus tõstab esile Agris Hutrofi vaprust (Anneli Ammas, PM 17.10.2011).

Seega on ajaleht Postimees võtnud enese ülesandeks ka Eesti sõdurile positiivse maine kujundamise. Postimehe sümpaatia Eesti sõduri vastu avaldus juba Iraagi-diskursuses²³. 2004. aastal nimetas ajaleht Postimees Eesti sõduri Iraagis aasta inimeseks 2004.

Tabelisse 3 on koondatud kõik argumendid, mida tuletatakse meelde 2011. aastal, kui meenutatakse kümne aasta möödumist 11. septembri 2011 sündmustest ning vaadatakse tagasi Iraagi- ja Afganistani-missioonile.

Tabel 3. Argumendid 2011. aastal

Missioonide poolt	Missioonide vastu
rahvusvahelise koostöö rõhutamine	maailm on muutunud ohtlikumaks
teiste riikide abistamine ja vabaduse toetamine	USA kättemaksutahte esiletoomine
Eesti julgeolek sõltub maailma julgeolekust	USA nimetamine üliirigiks
vastastikuse toetuse retoorika	ajaloolised paralleelid (USA tegevus meenutab NLi tegevust 1939. aastal)
liitlassuhete rõhutamine	kiirsõda on veninud kümneaastaseks agooniaks
oma vabaduse eest seismine	

Nagu tabelist näha, tuuakse 2011. aastal kümne aasta taguseid sündmusi meenutades esile rohkem argumente, mis kõnelevad välisoperatsioonide vastu. Samas pole argumendid iseenesest muutunud. 2011. aastal on tunda vaid kriitilisemat suhtumist toimunu suhtes, samas annab pikem perspektiiv ka parema võimaluse toimunud hinnata. Maailma turvalisemaks muutmisest siiski enam ei räägita. Viidatakse hoopis sellele, et maailm on muutunud ohtlikumaks.

²³ Vt ka **Kuldnook** 2011, lk 98.

5. Kokkuvõte

Kahe analüüsitava diskursuse retoorikas leidub sarnasusi. Mõlemas tuuakse missioone toetavate argumentidena esile rahvusvahelist koostööd ja julgeolekut (seejuures nii Eesti, liitlaste kui ka Afganistani julgeolekut), teiste riikide abistamist ja vabaduse toetamist. Samuti on mõlemas diskursuses märgata vastastikuse toetuse retoorikat. Ameerika Ühendriikide tegevuse vastu esitatakse Afganistani-diskursuses argumente vähem kui Iraagi-diskursuses. Sellised argumendid tõusevad küll eriti intensiivselt esile artiklites, kus vaadatakse tagasi kümne aasta eest alguse saanud sündmustele. Mainitakse tugevama õigust ja Ameerika Ühendriikide tegevuse ajendina nähakse kättemaksutahet. Tuuakse ka ajaloolisi paralleele, kus Ameerika Ühendriikide tegevust võrreldakse Nõukogude Liidu tegevusega 1939. aastal.

Analüüsitavates diskursustes võib siiski märgata teatavaid erinevusi. Näiteks hakkab 2011. aastal ära kaduma **maailmarahu tagamise** argument, mida toodi esile nii Iraagi- kui ka Afganistani-diskursuses. Pigem on valdav **liitlassuhete rõhutamine**, viidatakse sellele, et hea koostöö tagab ka **Eesti iseolemise**. Veel võib täheldada, et vahetult pärast Eesti kaitseväelase hukkumist Afganistanis ei ilmu ajalehtedes Postimees ja Eesti Päevaleht arvamustekste ega leia artiklites ka missioonivastaseid argumente. Selline uudis ei tundu olevat Eestis enam uudis, mis tekitaks palju vastukaja, vaid argipäev, millega ühiskond on leppinud.

Selle kohta, kuidas suhtutakse Eesti sõduritesse Afganistanis, leiab hinnanguid peamiselt presidendi ja poliitikute arvamusalaldusi refereerivatest-tsiteerivatest uudistest. Afganistani-diskursuseski domineerib pärast Eesti sõdurite hukkumist õilistav retoorika, kus rõhutatakse, et hukkunud Eesti kaitseväelased olid vaprad ja usaldusväärsed ning võitlesid muuhulgas ka vaba Eesti eest. Samasugune retoorika tõusis esile ka Iraagi-diskursuses. Silma torkab, et Ajalehes Postimees leiab Eesti kaitseväelase hukkumine Afganistanis veidi rohkem käsitlemist. Postimees avaldab selliseid uudislugusid, kus leiab hukkunud Agris Hutfrofi kohta ülistavaid tsitaate tema ülematelt ja teenistuskaaslastelt. Seega on ajaleht Postimees võtnud enese ülesandeks ka Eesti sõduri positiivse maine kujundamise. Mõlemas ajalehes leiab käsitlemist välisoperatsioonil jalad kaotanud Aare Viirmaa enesetapp. Ajakirjanikud suhtuvad kriitiliselt Eesti poliitikutesse, kes näivad üritavat teemat vältida ja avaldavad hukkunud sõduri omastele kaastunnet viivitusega. Esile tuuakse Eesti ühiskonna valukoht: enesetapp on Eesti ühiskonnas häbiasi. Samas ei tõstatu sellel teemal vähemalt siinse artikli uurimismaterjali põhjal laiemat avalikku debatti.

Järelevaatavalt võib öelda, et kasutatav retoorika ja esiletoodud argumentid ei ole kümne aasta jooksul oluliselt muutunud. Kõikuma on lõõnud vaid usk turvalisema maailma võimalikkusesse.

Allikad

Iraagi-diskursus

Postimees

Margus Hanson „Miks Eesti ei lahki Iraagist”, 01.03.2004

Mart Laar „Kuidas Iraagis toimuv Eestit mõjutab”, 05.03.2004

Juhtkiri „Sõduri saatus”, 26.10.2004

Toomas Sildam „Iraagi põrgumasin võttis äsja isaks saanud sõjamehe elu”, 26.10.2004

Rein Veidemann Eestlased peavad Iraagist lahkuma”, 04.11.2004

Toomas Sildam „Andrus Ansip sõitis Iraaki Eesti sõdureid tänama”, 19.05.2005

Vilja Savisaar „Vägivald sünnitab vägivalda”, 08.11.2005

Enno Tammer „Iraagist naasnud Leo Kunnas: sõja nimi on sõda”, 10.12.2005

Martti Kass „Vilja Savisaar: Iraagi-missiooni pikendamiseks puudus alus”, 17.12.2008

Afganistani-diskursus

Postimees

Martti Kass „Ilves: langetagem lipud, leinamaks hukkunud sõdureid”, 23.06.2007

„Ansip, Aaviksoo ja Paet avaldasid kaastunnet Afganistanis hukkunute lähedastele”, PM Online, 23.06.2007

Roy Strider „Demokraatia ja teokraatia – surmav Afganistan”, 06.02.2008

Toomas Sildam „Afganistan – eestlaste kaugeim rindejoon”, 11.09.2009

Martti Kass (toim) „Riigijuhid avaldasid langenud kaitseväelastele kaastunnet”, 15.06.2009

Martti Kass „Ilves on NATO liitlaste abis kindel”, 18.06.2009

Nils Niitra, Evelyn Kaldoja, Madis Filippov „Langenud kaitsevälane: üks saja aasta pärast näe”, 01.09.2010

Küllike Roováli „Aus mehine valik”, 03.09.2010

Juhtkiri „Ohtlik maailma”, 10.09.2011

Henrik Vosman „Kümme aastat sõda terrorismi vastu”, 11.09.2011

Martin Smutov „Mikser 9/11st: maailma tajutakse ohtlikuma paigana”, 11.09.2011

„Ilves: 11. september 2011 oli sõjakuulutus meile kõigile”, 11.09.2011

Juhtkiri „Kümme aastat sõjas terroriga”, 07.10.2011

Erki Bahovski „Kas kümme aastat sõda on täitnud oma eesmärgid?”, 09.10.2011

Martin Smutov (toim) „Ansip, Laar, Paet: Eesti on tänuvälas Agris Hutrofi ees”, 15.10.2011

BNS „Laaneots: Hutrofi kaotus on raske löök”, 15.10.2011

Anneli Ammas „Agris Hutrof oli leidnud oma tee”, 17.10.2011

Raul Sulbi (toim) „Relvavennad mälestasid langenud sõdurit”, 19.10.2011

Eesti Päevaleht

- Jaanus Piirisalu „Afganistan on Eesti tähtsaim sõjaline missioon”, 25.08.2006
 Ardo Kaljuvee „Afganistan – suurima narkootija tiitel peab kaduma”, 04.10.2006
 Holger Roonemaa „Eesti sõjavägi – suurim Afganistanis”, 08.06.2009
 Erik Rand „Ilves: sõda Afganistanis võib tekitada lootusetuse tunnet”, 29.08.2009
 Ott Heinapuu „Ilves: Eesti sõdurid Afganistanis võitlevad parema maailma nimel”,
 19.12.2009
 Ardo Kaljuvee „Üheksa aastat”, 11.09.2010
 Heiki Suurkask „Kümme aastat päevast, mil maailma ei jäänudki seisma”, 10.09.2011
 Vabariigi Presidendi kantselei pressiteade „President Ilves: usun, et rahulik
 Afganistan on võimalik”, 12.10.2011

Maaleht

- Peeter Ernits „Kindral Urmas Roosimägi: rahvale räägitakse valget valet”, 09.11.2010

Kirjandus

- Blommaert, J.** 2005. *Discourse. A Critical Introduction*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bubnov, V.** 2013. Afganistani missiooni kajastamine ajalehe Postimees võrguväljaande näitel. KVÜÖA lõputöö.
- Cap, P.** 2007. *Proximization: A Methodological Account of Legitimization Strategies in the Post-9/11 US Political Discourse*. – *Topics in Linguistics 1 (Politeness and Interaction)*, pp. 21–29. Nitra: UKF Nitra Press.
 <http://www.oocities.org/strus_pl/WaronTerror.pdf>, (22.12.2013).
- Charteris-Black, J.** 2005. *Politicians and Rhetoric. The Persuasive Power of Metaphor*. Palgrave Macmillan.
- Dijk, T. van** 2007. *War Rhetoric of a Little Ally. Political Implicatures and Aznar's Legitimatization of the War in Iraq*. – Ed. by L. Chouliaraki. *Soft Power of War*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, pp. 61–84. E-raamatute andmebaas Ebrary.
- Chouliaraki, L.** 2007. *Introduction: The soft power of war. Legitimacy and community in Iraq war discourse*. – Ed. by L. Chouliaraki. *Soft Power of War*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, pp. 1–9. E-raamatute andmebaas Ebrary.
- Fairclough, N.** 1989. *Language and Power*. London: Longman.
- Fairclough, N.** 1992. *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity Press.
- Fairclough, N.** 2007. *Blair's contribution to elaborating a new 'doctrine of international community'*. – Ed. by L. Chouliaraki. *Soft Power of War*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, pp. 39–60. E-raamatute andmebaas Ebrary.
- Halliday, M. A. K.** 2004. *An Introduction to Functional Grammar*. London: Hodder Arnold.

- Kasik, R.** 2002. Tekstil on mitu palet. – Toim R. Kasik. Tekstid ja taustad. Artikleid tekstianalüüsist. Tartu Ülikooli eesti keele õppetooli toimetised 23. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, lk 7–11.
- Kasik, R.** 2004. Eessõna. – Toim R. Kasik. Tekstid ja taustad III. Lingvistiline tekstianalüüs. Tartu Ülikooli eesti keele õppetooli toimetised 28. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, lk 7–9.
- Kasik, R.** 2008. Meediatekstide analüüs: eesmärgid ja meetodika. – Toim R. Kasik. Tekstid ja taustad V. Meediatekstide keelekasutus ja selle sotsiokultuurilised taustad. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, lk 10–43.
- Kuldnokk, K.** 2011. Militaarne retoorika. Argumentatsioon ja keeleline mõjutamine Eesti kaitsepoliitilises diskursuses. Dissertationses Philologiae Estonicae Universitatis Tartuensis. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Nye, J. S. Jr.** 2002. *The Paradox of American Power. Why the World's only Superpower Can't Go It Alone.* Oxford: Oxford University Press. E-raamatute andmebaas Ebrary.
- Nye, J. S. Jr.** 2004. *Soft Power. The Means to Success in World Politics.* New York: PublicAffairs.
- Silbersten, S.** 2002. *War of Words. Language, Politics and 9/11.* London and New York: Routledge.
- Välisministeerium,** Eesti ja Afganistan. <<http://www.vm.ee/?q=node/7996>>, (09.07.2013).

KAREN KULDNOKK, PhD (eesti keel),
KVÜÕA Kaitseväe keelekeskuse eesti keele lektor